

Іващенко Віта Олександрівна, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРИЧИНИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

З'ясування причин корупційної злочинності в Україні демонструє її багатофакторну природу, глибокі історичні витоки. Зокрема, кожний етап становлення та розвитку нашої держави супроводжувався окремими негативними обставинами, які впливали на корупційну практику, створюючи передумови для її існування. Це цілком стосується періоду зміни форм власності в Україні. Держава, відмовившись від адміністративно-командного методу управління, утратила колишній контроль над економікою. Водночас правова неврегульованість ринкових відносин спричинила поширення зловживань. Становлення фінансового, валютного, податкового, митного й інших видів контролю здійснювалося повільно та суперечливо.

Розпочалися процеси перерозподілу власності, що супроводжувалися різними кримінальними проявами, окремі з яких залишилися латентними. Не було розмежовано злочинні посягання на державну власність та підприємницьку ініціативу. Унаслідок цього кошти й матеріальні цінності були зосереджені в незначній частині населення, спостерігалось різке розшарування суспільства на особливо багатих і тих, хто знаходився за межею бідності. Можна погодитись із дослідниками стосовно того, що наслідками зазначених обставин стало збільшення кількості корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, учинених організованими групами; встановлення кримінальних зв'язків з метою охорони, захисту спільної діяльності, знищення конкурентів; приріст нелегального ринку для задоволення антисоціальних потреб людей (азартні ігри, проституція, наркотики); збільшення маргінальної частини населення, що втягується в злочинну діяльність як охоронці, виконавці окремих злочинів [1, с. 33].

Проблемою для держави стала відсутність середнього класу, який є основою стабільного розвитку суспільства. Прискорені темпи приватизації, що відбувалися за умов зменшення ролі держави в регулюванні економічних процесів, створили сприятливі умови для кримінального бізнесу. Лібералізація економічної діяльності, приватизація привабливих прибуткових об'єктів за заниженою вартістю, відсутність дієвого контролю створили сприятливі умови для проникнення в економіку кримінальних елементів, розтрата національних багатств.

Згодом кошти, здобуті злочинним шляхом, потрапили до сфери легального бізнесу.

Складна економічна ситуація в державі була використана представниками злочинного світу для створення та подальшого розвитку тіньового сектору економіки. Водночас спостерігався вплив представників загальнокримінальної злочинності на ділків тіньової економіки, що також не могло не позначитися на стані злочинності у вигляді збільшення кількості вчинених насильницьких суспільно небезпечних діянь. Усе це відбувалося на тлі формування та зміцнення корупційних зв'язків, хабарництва.

Злочинці розпочали активно використовувати корупційні зв'язки з метою уникнення кримінальної відповідальності, відвернення уваги правоохоронних органів від їх злочинної діяльності, легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом. На практиці складно оцінити реальний рівень корупції в державі.

Кризові явища в економіці об'єктивно призвели до деформації соціальної сфери. Значне зубожіння населення, наявність безробітних, осіб, які перебувають за межею бідності, мігрантів змусило ставати на злочинний шлях, нелегально працювати за кордоном.

Політичні чинники також значно зумовлюють існування корупційної злочинності. Як свідчить історія, прослідковується тісний зв'язок політики та злочинності. Політичні діячі використовують злочинні методи для одержання, особливо утримання, влади. Окремі транснаціональні злочини можуть бути вчинені лише за участі та з допомогою державних діячів з використанням корупційних зв'язків.

Передусім слід акцентувати на політичній нестабільності, що спостерігалась у 90-х роках ХХ століття та притаманна сучасним реаліям. Це зумовлює зневіру громадян у спроможності органів влади й управління розв'язати їх проблеми, а тому певна частина населення обирає злочинні методи для одержання засобів для існування.

Зростання рівня корупційної злочинності зумовлюється також морально-психологічними чинниками. Деформація моральної позиції населення, занепад ідеалів, зміна світогляду й ціннісних орієнтацій деструктивно впливають на заходи протидії корупційній злочинності. Адже у свідомості переважної більшості населення чільне місце посідають потреби елементарного виживання. Водночас багаторічна історія хабарництва перетворила корупцію на звичай та традиції. Населення психологічно готове до вирішення життєвих питань шляхом підкупу.

Серед обставин, які сприяють поширенню корупційної злочинності, можна виділити недоліки та прорахунки в роботі правоохоронних органів. Боротьба зі злочинністю здійснюється ними переважно шляхом реалізації карально-репресивних норм кримінального законодавства. Натомість найбільш дієвим і перспективним способом протидії злочинності є запобігання їй. Використання цього способу дасть змогу суттєво заощадити адміністративний ресурс держави.

Крім того, неналежна увага органів державної влади до правоохоронної системи, матеріального, технічного, правового, кадрового забезпечення правоохоронних органів зумовила зниження рівня ефективності боротьби зі злочинністю. Нині відсутній чіткий механізм взаємодії між правоохоронними органами. У нормативно-правових актах питання взаємодії та координації діяльності різних підрозділів, обміну інформацією врегульовано лише формально.

Активізація організованої злочинності є вагомим чинником дестабілізації суспільних відносин і зростання корупційної злочинності. Як зазначає В. Ущатовський, організована злочинність буквально вплелася в економіку, сферу національних відносин, політику. Вона прагне контролювати владні, управлінські й господарські структури, їй вдається проводити акції з використання цих структур для незаконного збагачення. Вона нав'язує суспільству свої уявлення про систему цінностей і норм поведінки, формує образ героя-ділка тіньової економіки і лідера кримінального середовища [2, с. 72].

Таким чином, корупційну злочинність детерміновано багатьма факторами, зокрема політичними, економічними, соціальними, організаційно-управлінськими, морально-психологічними, які стосуються всіх сфер суспільних відносин. Лише правоохоронні органи, на які зазвичай покладено обов'язок щодо протидії корупційній злочинності, неспроможні самотужки забезпечити ефективне запобігання їй та усунути криміногенні фактори.

Слід зважати на те, що корупційна злочинність проникає в нові сфери суспільних відносин. Тому вивчення причин та умов злочинності має бути постійним і комплексним. Причому доцільно враховувати, що основні принципи запобігання злочинності передбачені міжнародними документами, а отже, до справи запобігання злочинності варто залучати міжнародних суб'єктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Організована злочинність в Україні та країнах Європи / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, Н. В. Кулакова та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. – Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. – 248 с.
2. Ущатовський В. Організована злочинність як фактор дестабілізації суспільних відносин та зростання тіньової економіки / В. Ущатовський // Право України. – 2001. – № 12. – С. 72–75.